

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks karny

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 i 2138 oraz z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952 i 966) w art. 25 po § 2 dodaje się § 2a w brzmieniu:

„§ 2a. Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej, odpierając zamach polegający na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo przylegającego do nich ogrodzonego terenu lub odpierając zamach poprzedzony wdarciem się do tych miejsc, chyba że przekroczenie granic obrony koniecznej było rażące.”.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

Przedmiotem projektu ustawy jest zmiana art. 25 k.k., określającego kontratyp obrony koniecznej. Zmiana ta polega na dodaniu do tego przepisu nowej jednostki redakcyjnej – § 2a, przewidującego uchylenie karalności czynu ekscedenta w sytuacji, gdy przekroczenie granic obrony koniecznej nastąpi przy odpieraniu bezprawnego zamachu, polegającego na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo przylegającego do nich ogrodzonego terenu. Instytucja ta nie miałaby natomiast zastosowania do sytuacji, w której przekroczenie granic obrony koniecznej byłoby rażące, np. sposób obrony czy też użyte w tym celu środki byłyby oczywiście niewspółmierne do zagrożenia wynikającego z zachowania napastnika.

Jedną z przyczyn nowelizacji jest ocena dotychczasowej praktyki stosowania prawa, która wskazuje na zbyt częste występowanie przypadków nieuzasadnionego pomijania przepisu art. 25 § 1–3 k.k. przy dokonywaniu prawnej oceny zachowania osoby, która w związku z odpieraniem bezprawnego zamachu naruszyła lub naraziła na niebezpieczeństwo dobra prawne napastnika. Zasadniczym prawnym ograniczeniem reakcji na atak jest warunek „współmierności sposobu obrony do niebezpieczeństwa zamachu”. Należy wskazać, że w polskiej doktrynie prawa karnego i orzecznictwie Sądu Najwyższego wykształciły się zasadniczo dwa stanowiska w zakresie „współmierności” sposobu obrony. Pierwszy – przeważający – pogląd nakłada na napadniętego obowiązek wyboru najmniej dotkliwego środka obrony spośród środków skutecznych. Niezbędnym zdroworozsądkowym uzupełnieniem tego stanowiska jest twierdzenie, że do skutecznej obrony jest konieczny element przewagi działań obronnych nad atakiem, gdyż przy ścisłej „współmierności” między intensywnością zamachu a intensywnością obrony zachodziłaby „tylko społecznie niepożądana wzajemność, a nie skuteczna obrona” (wyrok SN z dnia 10 stycznia 1969 r., sygn. akt IV KR 234/68, OSNKW 1969, nr 7–8, poz. 80). Stąd precyzyjne i jasne sformułowanie tego stanowiska przez m.in. A. Marka, iż warunek współmierności sposobu obrony nakłada obowiązek wyboru najłagodniejszego spośród równie skutecznych środków obrony (A. Marek, *Obrona konieczna w prawie karnym. Teoria i orzecznictwo*, Warszawa 2008, s. 115–116). Drugie z nich zakłada dopuszczalność używania wszelkich dostępnych sposobów skutecznego odparcia zamachu. Konsekwencją tego poglądu jest założenie, że „działającego w obronie koniecznej nie obowiązuje zachowanie jakiejś kolejności w wyborze środków (przedmiotów), które może on odeprzeć wszelkimi dostępnymi w konkretnej sytuacji środkami obrony” (wyrok SN z dnia 3 lipca 1969 r., sygn. akt IV KR 118/69, OSPiKA 1970, Nr 1, poz. 10). Powyższe stanowiska opierają się na konkluzji, że eksces

intensywny zachodzi przy użyciu bardziej szkodliwego dla napastnika środka obrony, spośród równie skutecznych. Oznacza to prawo do użycia środka najskuteczniejszego i obowiązek wyboru środka najmniej niebezpiecznego spośród tak wyodrębnionej grupy środków. Ocena, czy zachodzi eksces intensywny, jest jedną z najtrudniejszych w procesie stosowania prawa karnego. Jak wskazuje przegląd praktyki orzeczniczej w tym zakresie dokonany przez T. Tabaszewskiego, sądy zbyt rzadko stosują te kryteria współmierności sposobu obrony wypracowane przez Sąd Najwyższy, które gwarantują efektywne korzystanie z kontratypu przewidzianego w art. 25 k.k., a tym samym umożliwiają realizację przypisywanych mu funkcji. Dokonana przez powołanego autora analiza orzecznictwa sądów powszechnych wskazuje, że najczęściej popełnianym błędem jest dokonywanie oceny niebezpieczeństwa zamachu bez uwzględnienia elementów subiektywnych, z pozycji *ex post* – przez pryzmat skutków obrony, podczas gdy prawidłowa jest ocena *ex ante*. Prowadzi to niejednokrotnie w konkretnych sytuacjach procesowych do zaprzeczenia zasady trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k.), podniesionej przez ustawodawcę do rangi jednego z zasadniczych celów postępowania karnego. Towarzyszy temu częstokroć pogwałcenie innych zasad procesu karnego, w tym zasady prawdy materialnej (art. 2 § 2 k.p.k.) oraz zasady obiektywizmu (art. 4 k.p.k.). Stąd też jest niezbędne wyeliminowanie ryzyka wadliwej interpretacji art. 25 § 2 k.k. dotyczącej „współmierności obrony do niebezpieczeństwa zamachu” przez uchYLENIE karalności ekscesu intensywnego, gdy zagrożone zamachem są dobra osobiste stojące na czele hierarchii wartości.

Należy też zwrócić uwagę na negatywne odczucia społeczne związane z wyżej opisanymi przypadkami stosowania prawa. Prawo do obrony jest w naszym kręgu kulturowym uważane za jedno z ważniejszych praw i większość jego ograniczeń uznawanych jest za niezgodne z intuicyjnie definiowanym poczuciem sprawiedliwości (*vide* M. Szafraniec, *Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym*, Kraków 2004, s. 77). W konsekwencji w opinii publicznej utrwała się groźne społecznie przekonanie o uprzywilejowaniu przez prawo dobra napastnika kosztem dobra napadniętego (T. Tabaszewski, *Eksces intensywny obrony koniecznej w orzecznictwie*, Prokuratura i Prawo 2010, nr 12, s. 72) i nieopłacalności przeciwdziałania aktom bezprawia, wskutek czego poważnego uszczerbku doznaje zaufanie obywateli do państwa, jego organów oraz porządku prawnego. Planowana nowelizacja ma na celu wyeliminować tego rodzaju negatywne konsekwencje, a jednocześnie zachęcić obywateli do przeciwdziałania klasycznym aktom agresji ze strony napastników bez strachu przed poniesieniem z tego tytułu odpowiedzialności

karnej. Nie bez znaczenia jest również aspekt ogólnoprewencyjny, przejawiający się w wyrażeniu precyzyjnego i jednoznacznego komunikatu skierowanego do potencjalnego zamachowca o prawie każdego obywatela do skutecznego odparcia zamachu. Zadaniem stawianym planowanej nowelizacji jest także ochrona obywateli przed uznaniowymi działaniami organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości przy interpretacji niejasnych i niedookreślonych zwrotów w postaci strachu i wzburzenia, które dodatkowo mają być usprawiedliwione okolicznościami zamachu.

Dla realizacji wskazanych celów projektowana zmiana przesuwając akcent ze sfery emocjonalnej osoby odpierającej zamach na mający charakter zobiektywizowany przedmiot zamachu. W ten sposób zostanie w sposób jasny i niebudzący wątpliwości przyznana obywatelom możliwość ochrony dóbr prawnych o fundamentalnym znaczeniu z punktu widzenia akceptowanego w społeczeństwie systemu aksjologicznego przed bezprawnymi zamachami. Szczególne okoliczności ataku, to jest wdarcie się do pomieszczeń mieszkalnych, a więc istotne naruszenie sfery prywatnej jednostki i związane z tym w praktyce niebezpieczeństwo, powodują, że jest on na tyle społecznie szkodliwy, że jest usprawiedliwione podjęcie wszelkich środków mających na celu skuteczne powstrzymanie napastnika przed kontynuowaniem zamachu. Stąd też osoba podejmująca obronę nie powinna podlegać karze, nawet w sytuacji przekroczenia granic obrony. Jeżeli przekroczenie granic obrony koniecznej miało mimo wszystko charakter rażąco, ekscedent może skorzystać z instytucji niepodlegania karze przewidzianej w art. 25 § 3 k.k., to jest wtedy, gdy rażące przekroczenie granic nastąpiło pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami. Wreszcie, nawet pomimo rażącego przekroczenia granic obrony koniecznej, sąd może zastosować przewidziane nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Wyłącznie oddzielne uregulowanie prawa do obrony podstawowych dóbr osobistych oraz domostwa przywróci postulowaną od lat funkcjonalność i społeczną akceptację instytucji obrony koniecznej. Proponowane rozdzielenie katalogu dóbr chronionych występuje w prawie karnym USA, w którym przyjmuje się, że zaatakowany ma prawo do czynnego odpierania zamachu na życie, zdrowie wolność, a także mienie, jeśli jest on połączony z użyciem przemocy lub dokonaniem włamania. Należy także dodać, że prawo anglosaskie szczególnie uprawnienia przyznaje obronie domostw przed bezprawnym najściem (*the privilege of defense of habitation*). Jeśli zaś chodzi o system prawa kontynentalnego, to kodeks karny litewski przewiduje, iż przekroczeniem granic obrony koniecznej nie będzie

czyn, który osoba popełniła pod wpływem dużego wzburzenia lub strachu wywołanego przez niebezpieczeństwo zamachu lub w obronie przed wdarciem się do mieszkania.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

Projekt nie wpływa na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców.

Zgodnie z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039 oraz z 2004 r. poz. 597) projektowana ustawa nie podlega notyfikacji Komisji Europejskiej.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248) projekt ustawy został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny. Uwag nie zgłoszono.

W celu spełnienia wymogów, o których mowa w § 42 ust. 1 pkt 1 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2016 r. poz. 1006, z późn. zm.), projekt ustawy został skierowany do Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Zgłoszone uwagi zostały uwzględnione.

<p>Nazwa projektu: projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny</p> <p>Organ odpowiedzialny Ministerstwo wiodące i ministerstwa współpracujące: Ministerstwo Sprawiedliwości</p> <p>Osoba odpowiedzialna za projekt w randze Ministra, Sekretarza Stanu lub Podsekretarza Stanu: Marcin Warchoł – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości</p> <p>Kontakt do opiekuna merytorycznego projektu: Martyna Pieszczyk – ekspert w Wydziale Prawa Karnego Departamentu Legislacyjnego tel. 5212817 e-mail: Martyna.Pieszczyk@ms.gov.pl</p>	<p>Data sporządzenia: 5.09.2017 r.</p> <p>Źródło: Wniosek jednostki merytorycznej</p> <p>Nr w wykazie prac: UD 260</p>
--	---

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Jaki problem jest rozwiązywany?

Zasadniczym celem przedmiotowego projektu jest zapewnienie pełnej realizacji prawa do obrony koniecznej, szczególnie w przypadku wystąpienia zamachu w warunkach naruszenia tzw. „miru domowego”. Projektowana nowelizacja wynika z negatywnej oceny dotychczasowej praktyki w sytuacjach przekroczenia granic obrony koniecznej. Zauważa się występowanie przypadków nieuzasadnionego pomijania przepisów art. 25 § 3 k.k. przy dokonywaniu prawnej oceny zachowania osoby, która w związku z odpieraniem bezprawnego zamachu naruszyła lub naraziła na niebezpieczeństwo dobra prawne napastnika. Nowa regulacja ma na celu w sposób jasny i niebudzący wątpliwości dać obywatelom możliwość ochrony dóbr prawnych fundamentalnych z punktu widzenia akceptowanego w społeczeństwie porządku aksjologicznego.

2. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji, i oczekiwany efekt

W celu wprowadzenia zmian wskazanych w pkt 1 OSR jest niezbędna nowelizacja ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137, z późn. zm.), dalej: „k.k.”.

Projekt zakłada, że nie będzie podlegała karze osoba, która przekroczyła granice obrony koniecznej, odpierając zamach polegający na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo przylegającego do nich ogrodzonego terenu lub odpierając zamach poprzedzony wdarciem się do tych miejsc. Instytucja ta nie miałaby zastosowania do sytuacji, w których przekroczenie granic obrony koniecznej byłoby rażące.

Jedną z przyczyn nowelizacji jest ocena dotychczasowej praktyki stosowania prawa, która wskazuje na zbyt częste występowanie przypadków nieuzasadnionego pomijania przepisu art. 25 § 1–3 k.k. przy dokonywaniu prawnej oceny zachowania osoby, która w związku z odpieraniem bezprawnego zamachu naruszyła lub naraziła na niebezpieczeństwo dobra prawne napastnika. Obecnie trwają analizy orzecznictwa sądów powszechnych oraz kuzystyki we wskazanym zakresie w ostatnich latach. OSR zostanie uzupełniona w tej materii po zgromadzeniu stosownych danych.

Warto zaznaczyć, że w 2015 r. liczba osób skazanych za przestępstwo kradzieży z włamaniem z art. 279 k.k., niejednokrotnie związane z naruszeniem tzw. „miru domowego”, wyniosła 13 104 na 271 630 wszystkich skazań przez sądy rejonowe w I instancji, zaś w 2016 r. liczba ta wyniosła 11 410 w stosunku do 262 814 wszystkich wyroków skazujących wydanych przez sądy rejonowe w I instancji. Wskazane dane statystyczne pokazują, że czyny stypizowane w art. 279 k.k. stanowią jedną z najliczniejszych grup przestępstw, co uzasadnia nowelizację przepisów prawa karnego w przedmiotowym zakresie.

3. Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?

Poniżej przedstawiono rozwiązania w zakresie obrony koniecznej przyjęte w poszczególnych państwach. Przedmiotowa analiza prawnoporównawcza zostanie uzupełniona po analizie stosownych danych.

Wielka Brytania

Rozwój anglosaskiego uwarunkowania instytucji obrony koniecznej ukonstytuował się na przestrzeni wielu lat zgodnie z dorobkiem systemu *common law*. Obecnie uznaje się, że prawami regulującymi tę materię jest dorobek precedensowy z tego zakresu oraz Ustawa z 1967 r. (*Criminal Law Act*). Uznaje się, że osoba, która spełniła przesłanki obrony koniecznej, nie ponosi odpowiedzialności z tytułu użycia siły względem osoby trzeciej.

Współczesna praktyka wskazuje, że osoba działa w granicach obrony koniecznej, jeżeli przeciwstawia się zagrożeniu ze strony osoby trzeciej, wierząc, że ta może wyrządzić jej krzywdę. Bardzo ważnym czynnikiem jest czas. Jeżeli osoba ma możliwość schronić się przed atakiem do czasu pojawienia się organów policji, powinna z takiej możliwości skorzystać. Zaleca się wykazać, że działała w sposób, który nie miał na celu bezpośredniego i celowego użycia siły względem osoby trzeciej. Osoba, która dopuszcza się użycia siły w trakcie kłótni lub nawet przestępstwa, które sama rozpoczęła, może nadal działać w obronie własnej, jeśli „ofiara” odwzajemni się lub zareaguje w sposób niewspółmierny.

W systemie anglosaskim prawną koncepcją nienaruszalności terenu własnego domu i jego granic (*castle doctrine*) znana jest od czasów Imperium Rzymskiego. W angielskim prawie zwyczajowym termin wywodzi się z maksymy, że „dom Anglika jest jego zamkiem”. Koncepcja ta została ustanowiona w prawie angielskim przez prawnika z XVII wieku Sir Edwarda Coke’a, w jego dziele *Institutes of the Law of England* z 1628 r.

W sądownictwie w wielu krajach anglosaskich za ustalenie, czy osoba działała w granicach obrony koniecznej, odpowiedzialni są sędziowie. Opinie różnią się co do tego, co stanowi „rozsądną siłę” w każdym indywidualnym przypadku. Oskarżony zazwyczaj zawsze twierdzi, że działał w sposób rozsądny i nie ponosi winy. Przysięgli, jako zwykli członkowie społeczności, muszą zdecydować, czy użycie siły było proporcjonalne co do okoliczności sprawy. Istotne jest również stwierdzenie, że osoba znajdowała się pod presją nieuchronnego ataku i nie miała czasu na podejmowanie racjonalnych decyzji.

Stany Zjednoczone Ameryki

W Stanach Zjednoczonych Ameryki instytucja obrony koniecznej została ustanowiona w celu uzasadnienia użycia siły przez osobę, względem której dokonano zamachu na jej życie lub mienie.

Osoba uprzywilejowana ma prawo do skorzystania z takiej siły, która wydaje się konieczna do obrony przed widocznym zagrożeniem oraz bezprawną, bezpośrednią przemocą innego podmiotu. Istotną przesłanką przemawiającą za uznaniem obrony koniecznej jest fakt, że osoba musi racjonalnie wierzyć, że jej użycie siły było konieczne, aby zapobiec wyrządzeniu nieuchronnej, fizycznej krzywdy.

W większości stanów nie uznaje się za konieczność stosowania zasady odwrotu przed użyciem siły, przede wszystkim jeśli chodzi o atak na terenie własności prywatnej. Osoba, która znajduje się w niebezpieczeństwie, ma prawo do podjęcia niezbędnych kroków, które w jej ocenie mogą zapobiec zagrożeniu.

Przesłanką, która wyklucza stosowanie obrony koniecznej, jest sytuacja, w której osoba pierwotnie była stroną atakującą. Przy rozpatrywaniu tego typu spraw sąd często odrzuca takie roszczenie, wskazując na brak możliwości stosowania tej instytucji w takim przypadku.

Zgodnie z zasadą odwrotu (*retreat*) obowiązującą w świetle prawa anglosaskiego osoba, która dopuszcza się użycia przemocy w ramach obrony koniecznej powinna wykazać, że taka możliwość nie mogła zostać urzeczywistniona. Nie ma ona zastosowania do sytuacji, gdzie atak nastąpił na terenie należącym do osoby zaatakowanej. W świetle amerykańskiego orzecznictwa zasada ta nie znajduje zastosowania i często jest pomijana w ramach stosowania instytucji obrony koniecznej.

W Stanach Zjednoczonych Ameryki wykształciła się natomiast doktryna nazywana „*stand your ground*”. Nawiązuje ona do angielskiej maksymy – „mój dom jest moim zamkiem”, gdzie osoba ma prawo do stosowania przemocy wobec intruza, który wtargnął z zamiarem wyrządzenia szkody na teren prywatny bez konieczności wycofywania się. Zapewnia ona możliwość uniknięcia odpowiedzialności w przypadku, kiedy osoba została zaatakowana we własnym domu lub terenie przynależącym do jego granic. Osoba, która posługuje się bronią palną, powinna posiadać legalną zdolność do posługiwania się nią.

Czechy

Podstawą stanowiącą uzasadnienie obrony koniecznej w Czechach jest przerwanie nadchodzącego lub trwającego ataku na dobra chronione przez czeski kodeks karny (np. prawo do własności lub prawo do życia) przez wykonanie czynności, które w innym wypadku podlegałyby karze (np. użycie broni palnej przeciwko drugiej osobie). Ważnym warunkiem uzasadniającym działanie w ramach obrony koniecznej jest występowanie stanu zagrożenia. Oznacza to, że broniący nie musi czekać na rozpoczęcie ataku, kiedy świadomy jest np. stopnia agresji atakującego. Nie dotyczy to jednak działań, które mogłyby zostać podjęte przed zaplanowanym atakiem oraz bez stanu bezpośredniego i wyraźnego zagrożenia. Obrona konieczna znajduje również zastosowanie w przypadku ochrony osób trzecich, o ile spełnione są podobne przesłanki. Za przekroczenie granic obrony koniecznej uznaje się obronę następującą po sprowokowanym działaniu.

Głównym ograniczeniem wpływającym na ocenę zasadności obrony koniecznej jest fakt, że nie może być ona stosowana w sposób oczywiście nieproporcjonalny do sposobu ataku. Pojęcie „sposobu ataku” zawiera w sobie jednak nie tylko informacje na temat jego „intensywności” – kryteria takie jak np. atak dokonywany indywidualnie lub grupowo oraz z bronią/bez broni, ale również potencjalne nieuchronne niebezpieczeństwa, które mogą zaistnieć w przypadku połączenia istniejących elementów stanu faktycznego.

Przyjmuje się, że aby obrona konieczna mogła zakończyć się powodzeniem, musi być wykonana na poziomie przekraczającym atak. Konsekwencja niezbędnego użycia siły przeciwko atakującemu może być poważniejsza niż następstwo ataku w perspektywie. Obrona konieczna w Czechach nie jest ograniczona tylko i wyłącznie do pasywnej formy. Dla rozstrzygnięcia spraw dotyczących obrony koniecznej istotne jest zatem jednoznaczne zidentyfikowanie napastnika oraz osoby broniącej. Istnieją dwie główne przesłanki, które zawsze uznawane są za przekroczenie granic obrony koniecznej w Czechach. Pierwszą z nich jest kontynuowanie przemocy po zakończeniu ataku, np. kiedy osoba atakująca ucieka lub zastosowanie rażącego nieproporcjonalnego środka wobec potencjalnego zagrożenia, np. strzelanie do dzieci, które weszły na teren prywatny.

Szwecja

Obrona konieczna w Szwecji (szwedzkie określenie: *nödvärn*) definiowana jest jako umożliwienie osobie zaatakowanej użycia proporcjonalnych środków (w tym przemocy) w celu obrony osoby lub własności, nie podlegając przy tym odpowiedzialności karnej.

Rozdział 24 szwedzkiego Kodeksu Karnego określa szczegółowe warunki, w wyniku których osoba odpierająca atak nie powinna być uznana za winną popełnienia przestępstwa. Obrona konieczna ma zastosowanie w momencie, kiedy osoba znalazła się w sytuacji zagrożenia oraz nie użyła „rażąco nieuzasadnionych” środków w stosunku do wartości podmiotu lub przedmiotu podlegającego obronie.

Stwierdza się, że sytuacja zagrożenia istnieje, jeśli osoba znajduje się w bezpośrednim niebezpieczeństwie, mogąc paść ofiarą ataku kryminalnego na mienie lub osobę, albo jest powstrzymywana za pomocą gróźb i przemocy w celu odzyskania rzeczy skradzionych przez przestępcę, który został złapany na „gorącym uczynku”. Sytuacja zagrożenia może również występować w momencie, kiedy intruz próbuje wejść na teren będący własnością należącą do osoby broniącej, oraz w przypadku, kiedy odmawia opuszczenia terenu po otrzymaniu nakazu.

Interpretacja tego, co należy uznać za „rażąco nieuzasadnione”, jest popularnie wyrażana w Szwecji jako wszystko poza „tą siłą, która wymagana jest, aby przeciwstawić się niebezpieczeństwu”. Innymi słowy, strona broniąca może zrobić wszystko to, co uznaje za stosowne, w granicach dostępności alternatywnych, mniej surowych opcji (wyjątek stanowi ucieczka z najbliższej okolicy, która nie jest uznawana za alternatywny sposób pozwalający uniknąć ataku – orzeczenie szwedzkiego Sądu Najwyższego w tej sprawie). Wyrażenie „rażąco nieuzasadnione” pozwala zatem na szeroki zakres tolerancji czynów, których dokonuje wobec atakującego strona broniąca.

Jednakże strona broniąca powinna rozważyć to, co jest bronione i jakie szkody wyrządza atakującemu. Sąd może uznać przekroczenie granic obrony koniecznej, jeżeli to, co jest bronione, ma niewielkie znaczenie w porównaniu do obrażeń napastnika. Utrata życia lub trwały uszczerbek na zdrowiu atakującego uzasadniony jest w przypadku, kiedy strona broniąca mogła być narażona na to samo.

Na przykład, jeśli jedynym sposobem na powstrzymanie przestępcy przed ucieczką ze skradzioną rzeczą byłoby zabicie go, to nie byłby to czyn umiejscowiony w granicach obrony koniecznej. Własność nie jest bowiem tak cenna, jak życie ludzkie.

Warto jednak wspomnieć o tym, że szwedzkie prawo zwyczajowe w odniesieniu do obrony koniecznej stanowi, że stan zagrożenia jest zjawiskiem subiektywnym. Oznacza to, że stan zagrożenia definiowany jest na podstawie subiektywnych odczuć osoby zaatakowanej. Nie rozpatruje się stanu rzeczywistego.

4. Podmioty, na które oddziałuje projekt

Grupa	Wielkość	Źródło danych	Oddziaływanie
Sądy powszechne	11 SA 45 SO 317 SR	Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016 (GUS)	Możliwość odstąpienia od wymierzenia kary w przypadku stwierdzenia przekroczenia granic obrony koniecznej w warunkach określonych w projektowanym art. 25 § 2a k.k.

Obywatele	38 424 000 (stan na dzień 1 stycznia 2017 r.)	Dane GUS	Zapewnienie pełnej realizacji prawa do obrony koniecznej.
-----------	---	----------	--

5. Informacje na temat zakresu, czasu trwania i podsumowanie wyników konsultacji

Stosownie do wymogów art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248), projekt ustawy został zamieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji w zakładce Rządowy Proces Legislacyjny oraz na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości w zakładce „Projekty aktów prawnych – prawo karne”.

6. Wpływ na sektor finansów publicznych

(ceny stałe z r.)	Skutki w okresie 10 lat od wejścia w życie zmian [mln zł]											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Łącznie (0–10)
Dochody ogółem												
budżet państwa												
JST												
pozostałe jednostki (oddzielnie)												
Wydatki ogółem												
budżet państwa												
JST												
pozostałe jednostki (oddzielnie)												
Saldo ogółem												
budżet państwa												
JST												
pozostałe jednostki (oddzielnie)												

Źródła finansowania	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	Przedmiotowy projekt nie będzie wpływał na sektor finansów publicznych.

7. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

		Skutki						
Czas w latach od wejścia w życie zmian		0	1	2	3	5	10	Łącznie (0–10)
W ujęciu pieniężnym (w mln zł, ceny stałe z r.)	duże przedsiębiorstwa							
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw							
	rodzina, obywatele oraz gospodarstwa domowe							
W ujęciu niepieniężnym	duże przedsiębiorstwa							
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	Test MŚP stosownie do art. 103 pkt 1a ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1829, z późn. zm.) Przedmiotowy projekt nie zawiera regulacji dotyczących majątkowych praw i obowiązków przedsiębiorców lub praw i obowiązków przedsiębiorców wobec organów administracji publicznej, a zatem nie podlega obowiązkowi						

		dokonania oceny przewidywanego wpływu proponowanych rozwiązań na działalność mikro-, małych i średnich przedsiębiorców, stosownie do zapisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej.
	rodzina, obywatele oraz gospodarstwa domowe	
	Służba kuratorska i Policja	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	Projektowane zmiany mają na celu, w sferze prewencji indywidualnej – zwiększenie realnych szans obywateli na pełną realizację prawa do obrony koniecznej, zaś w sferze prewencji ogólnej, zapewnienie zabezpieczenia społeczeństwa przed uznaniowymi działaniami organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w sferze i interpretacji i stosowania prawa karnego.	
8. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu		
☐ nie dotyczy		
Wprowadzane są obciążenia poza bezwzględnie wymaganymi przez UE (szczegóły w odwróconej tabeli zgodności).	☐ tak ☐ nie ☐ nie dotyczy	
☐ zmniejszenie liczby dokumentów ☐ zmniejszenie liczby procedur ☐ skrócenie czasu na załatwienie sprawy ☐ inne:	☐ zwiększenie liczby dokumentów ☒ zwiększenie liczby procedur ☐ wydłużenie czasu na załatwienie sprawy ☐ inne:	
Wprowadzane obciążenia są przystosowane do ich elektronizacji.	☐ tak ☐ nie ☐ nie dotyczy	
Komentarz: Projektowana regulacja ma na celu zapewnienie pełnej realizacji prawa do obrony koniecznej oraz poprawę jakości wykładni i stosowania prawa karnego.		
9. Wpływ na rynek pracy		
Projektowane zmiany nie będą miały wpływu na rynek pracy.		
10. Wpływ na pozostałe obszary		
☐ środowisko naturalne ☐ sytuacja i rozwój regionalny ☐ inne:	☐ demografia ☐ mienie państwowe	☐ informatyzacja ☐ zdrowie
Omówienie wpływu	Projekt nie będzie oddziaływał na przedmiotowe obszary.	
11. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego		
Przewiduje się wejście w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.		
12. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja efektów projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?		
Projekt może zostać poddany ewaluacji w oparciu o m.in. następujące mierniki:		
– liczba osób skazanych, w przypadku których sąd odstąpił od wymierzenia kary na podstawie art. 25 § 2a k.k.;		
– liczba osób skazanych, w przypadku których sąd odstąpił od wymierzenia kary na podstawie art. 25 § 3 k.k.		
13. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.)		

Raport z konsultacji publicznych i opiniowania

projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny

Informacje ogólne:

Przedmiotem projektu ustawy jest zmiana brzmienia art. 25 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 i 2138 oraz z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952 i 996). Zasadniczym celem przedmiotowego projektu jest zapewnienie pełnej realizacji prawa do obrony koniecznej, szczególnie w przypadku wystąpienia zamachu w warunkach naruszenia tzw. „miru domowego”. Projektowana nowelizacja wynika z negatywnej oceny dotychczasowej praktyki w sytuacjach przekroczenia granic obrony koniecznej. Nowa regulacja ma na celu w sposób jasny i niebudzący wątpliwości dać obywatelom możliwość ochrony dóbr prawnych fundamentalnych z punktu widzenia akceptowanego w społeczeństwie porządku aksjologicznego.

Przebieg konsultacji.

Projekt ustawy został przekazany do konsultacji publicznych pismem z dnia 9 czerwca 2017 r. następującym podmiotom:

1. Prezesom wszystkich sądów apelacyjnych, z prośbą o zapoznanie z treścią projektu sędziów sądów okręgowych i rejonowych okręgu sądu apelacyjnego,
2. Naczelnej Radzie Adwokackiej,
3. Krajowej Radzie Radców Prawnych,
4. Stowarzyszeniu Sędziów Polskich „Iustitia”,
5. Stowarzyszeniu Sędziów „Themis”,
6. Niezależnemu Stowarzyszeniu Prokuratorów „Ad vocem”,
7. Stowarzyszeniu Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej,
8. Porozumieniu samorządów zawodowych i stowarzyszeń prawniczych.

Projekt został również przekazany do opiniowania pismem z dnia 9 czerwca 2017 r. następującym podmiotom:

1. Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego,
2. Prokuratorowi Krajowemu,
3. Rzecznikowi Praw Obywatelskich,

4. Krajowej Radzie Sądownictwa,
5. Krajowej Radzie Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym.

Zgłoszone uwagi przedstawia tabela.

LP	Uwagi zgłoszone w ramach konsultacji	Realizacja (tak/nie)	Odniesienie się do uwag
	Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie za pośrednictwem Prezesa Sądu Apelacyjnego w Szczecinie		
1)	<p>Podniesiono, iż wprowadzenie projektowanej zmiany art. 25 Kodeksu karnego nie jest konieczne. Stwierdzono, iż obecne regulacje pozawalają na właściwą ocenę zachowania przestępnego sprawcy i obrońnego ofiary. Tworzenie kazuistycznych przepisów i to jeszcze z nakazem uwolnienia od odpowiedzialności karnej w sytuacji niezwykle bogactwa i skomplikowania zdarzeń nie wydaje się właściwe. Obecnie obowiązująca regulacja dotycząca obrony koniecznej pozwala na wydanie rozstrzygnięcia uwzględniającego wszystkie okoliczności, w tym i te ujęte w projektowanym §2a art. 25 Kodeksu karnego. Doświadczenie orzecznicze w zdecydowanej większości spraw wskazuje na to, iż na obronę konieczną powołują się przede wszystkim osoby, które podczas awantur są wobec siebie agresywne i w wyniku stosowania przemocy dochodzi do powstania obrażeń, a nawet śmierci, a więc nie w zamachach polegających na wdarciu do mieszkania, lokalu, domu albo przylegającego ogrodzonego terenu. Z tych też względów brak potrzeby wprowadzania nowej normy do Kodeksu karnego.</p>	Nie	<p>Uwaga niezasadna. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano na szereg nieprawidłowości w zastosowaniu obecnie obowiązujących przepisów, które uzasadniają konieczność zmiany w kierunku zaproponowanym w projekcie.</p>
	Prezes Sądu Rejonowego w Krośnie Odrzańskim za pośrednictwem Prezesa Sądu Apelacyjnego w Poznaniu		
2)	<p>Podniesiono, iż proponowane rozwiązanie jest zbyt sztywne, gdyż obecne przepisy w wystarczający sposób chronią osoby będące przedmiotem ataku. Ponadto podniesiono, iż przyjęcie proponowanych rozwiązań w praktyce może spowodować, iż działania ochronne ulegną zbyt dużemu poszerzeniu, graniczącemu z brakiem rozwagi, a nawet nadmierną, nieuzasadnioną i niebezpieczną agresją. Powyższe wynika z okoliczności, iż projekt zakłada, że przekroczenie granic obrony koniecznej nie będzie podlegało karze, z wyłączeniem sytuacji gdy przekroczenie granic obrony koniecznej będzie rażące</p>	Nie	<p>Uwaga niezasadna. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano na szereg nieprawidłowości w zastosowaniu obecnie obowiązujących przepisów, które uzasadniają konieczność zmiany w kierunku</p>

			<p>zaproprowanym w projekcie. Uchylenie karalności czynu w sytuacji przekroczenia granic obrony koniecznej następuje w oparciu o przesłanki natury kryminalnopolitycznej, sprowadzające się do ustalenia braku interesu społecznego w ściganiu i karaniu sprawców czynów zabronionych popełnionych w szczególnych okolicznościach przedmiotowych decydujących o istotnym obniżeniu stopnia ich społecznej szkodliwości.</p>
--	--	--	---

LP	Uwagi zgłoszone w ramach opiniowania	Realizacja (tak/nie)	Odniesienie się do uwag
	Sąd Najwyższy		
1)	Wskazano na wadliwość rozwiązania normatywnego polegającego na wprowadzeniu klauzuli „niepodlegania karze” w przypadku przekroczenia granic obrony koniecznej	Nie	Uwaga niezasadna. Instytucja niepodlegania karze – z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu projektu – powinna zostać rozszerzona na przypadki przekroczenia granic obrony koniecznej w związku z odpieraniem zamachu polegającego na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo przylegającego do nich ogrodzonego terenu lub

			<p>zamachu poprzedzonego wdarcie się do tych miejsc. Uchylenie karalności czynu w tego rodzaju sytuacjach następuje w oparciu o przesłanki natury kryminalnopolitycznej, sprowadzające się do ustalenia braku interesu społecznego w ściganiu i karaniu sprawców czynów zabronionych popełnionych w szczególnych okolicznościach przedmiotowych decydujących o istotnym obniżeniu stopnia ich społecznej szkodliwości.</p>
2)	<p>Podniesiono, iż kontekst, w jakim proponowany art. 25 § 2a został umieszczony, w szczególności zaś fakt, że poprzedza on przepis art. 25 § 3 Kodeksu karnego dotyczący przekroczenia granic obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu może powodować trudności w zakresie rozstrzygnięcia możliwego zbiegu sytuacji przewidzianych w obu tych przepisach. Odróżnić należy wdarcie się napastnika, które wiąże się z reakcją emocjonalną w postaci strachu lub wzburzenia osoby działającej w obronie od takiego wdarcia, które po stronie broniącego się żadnych tego rodzaju emocji nie wywołuje. W pierwszym przypadku art. 25 § 2a występować będzie w zbiegu z art. 25 § 3 Kodeksu karnego, w drugim zaś występować będzie jedynie sam art. 25 § 2a. Ta druga z wymienionych sytuacji rodzi zastrzeżenia. Okazuje się bowiem, że właściciel posesji, dostrzegając wchodzącego na jej teren złodzieja oraz mając zagwarantowaną bezkarność, może w sposób całkowicie beznamiętny oraz bez jakichkolwiek emocji zastosować taki sposób obrony, który okaże się niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu.</p>	Nie	<p>Uwaga niezasadna. Szczególne okoliczności ataku, to jest wdarcie się do pomieszczeń mieszkalnych, a więc istotne naruszenie sfery prywatnej jednostki i związane z tym w praktyce niebezpieczeństwo powodują, że jest on na tyle społecznie szkodliwy, że usprawiedliwione jest podjęcie wszelkich środków mających na celu skuteczne powstrzymanie napastnika przed kontynuowaniem zamachu. Stąd też osoba podejmująca obronę nie powinna podlegać karze, nawet w sytuacji przekroczenia</p>

			<p>granic obrony. Projektowana regulacja przesuwając zatem akcent ze sfery emocjonalnej osoby odpierającej zamach na mający charakter zbieżny z przedmiotem ochrony. Jeżeli przekroczenie granic obrony koniecznej miało mimo wszystko charakter rażąco, ekscytingujący może skorzystać z instytucji niepodlegania karze przewidzianej w art. 25 § 3 Kodeksu karnego, to jest wtedy, gdy rażące przekroczenie granic nastąpiło pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami.</p>
3)	<p>Podniesiono, iż zastrzeżenie budzi określenie w art. 25 § 2a miejsca, w którym miałyby dochodzić do ekscesu broniącego się. Brak uzasadnienia dlaczego osoba przekraczająca granice obrony koniecznej np. tuż przed ogrodzeniem własnej posesji miałyby ponieść odpowiedzialność karną, natomiast przenosząc konflikt na teren tejże posesji nie podlegałyby już karze.</p>	Nie	<p>Uwaga niezasadna. W uzasadnieniu projektu wyraźnie wskazuje się, że szczególnych charakter miejsc, w których dochodzi do ataku ze strony napastnika decyduje o wysokim stopniu społecznej szkodliwości ataku i uprawnia do podjęcia bardziej skutecznych oraz zdecydowanych działań obronnych. Projekt ma zatem na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa obywateli,</p>

			którzy powinni mieć zagwarantowane prawo ochrony pewnych obszarów swojej prywatności w sposób bardziej intensywny.
4)	Podniesiono, iż proponowana regulacja obrony koniecznej może sprzyjać powstawaniu pewnych negatywnych skutków ubocznych, wśród których można wymienić promowanie postaw agresywnych przy rozwiązywaniu konfliktów z sąsiadami czy osobami, które w naszą sferę prywatności wkraczają co prawda bez wyraźnego do tego upoważnienia, choć jednocześnie bez jednoznacznie złego zamiaru.	Nie	Uwaga niezasadna. Wbrew podniesionej uwadze projektowana regulacja nie dotyczy jedynie zamachów, które godzić będą wyłącznie w tzw. mir domowy. Przepis ten dotyczyć ma głównie sytuacji, gdy definitywnym przedmiotem przestępczego ataku jest dobro inne niż mir domowy, a naruszenie miru domowego będzie dla sprawcy jedynie etapem pośrednim na drodze do celu. Sytuacje dotyczące zamachu godzącego jedynie w mir domowy będą również wchodzić w zakres zastosowania projektowanego przepisu, jednak i w tym przypadku nie może być mowy o promowaniu postaw agresywnych przy rozwiązywaniu konfliktów międzysąsiedzkich. Warunkiem niepodlegania karze będzie przekroczenie granic obrony koniecznej w stopniu nierażącym. Na ocenę stopnia

		<p>przekroczenia granic obrony koniecznej, w szczególności w płaszczyźnie współmierności obrony do niebezpieczeństwa zamachu, rzutować będzie relacja pomiędzy dobrem zagrożonym a naruszonym wskutek jego odpierania oraz strona podmiotowa z jaką działał ekscedent. Ograniczenie zamachu jedynie do godzenia w mir domowy, w sytuacji rozpoznawalności takiego stanu rzeczy przez odpierającego zamach, obronę polegającą na umyślnym godzeniu w życie lub zdrowie napastnika, sytuować się będzie poza zakresem projektowanego przepisu, jako stanowiącą wypadek rażącego przekroczenia granic dopuszczalnej obrony. Nie należy też zapominać, że dla bytu obrony koniecznej, a zatem także przekroczenia jej granic, niezbędne jest aby działania odpierającego zamach motywowane były wolą obrony. Osoba, która wkroczenie innej osoby (np. nielubianego sąsiada) na jej teren wykorzysta jako pretekst do agresji lub retorsji</p>
--	--	---

			za dawniej doznane krzywdy, nie będzie działać w warunkach obrony koniecznej, a za rezultat swojego zachowania odpowie na ogólnych zasadach odpowiedzialności karnej.
5)	Podniesiono, iż zastrzeżenie budzi posłużenie się na płaszczyźnie ustawowej egzemplifikacją sytuacji, w jakich przekraczanie granic obrony koniecznej zasługiwać miałyby na łagodne i tolerancyjne potraktowanie. W perspektywie czasu z pewnością pojawią się pytania odnośnie do braku odpowiednich regulacji w przypadku sprawcy, który przekroczył granice obrony koniecznej, broniąc np. osoby najbliższej (bezbronnego, małego dziecka) lub odpierając zamach na najcenniejsze dla człowieka dobra osobiste.		Uwaga niezasadna. Każde rozszerzenie przypadków niepodlegania karze wymaga szczególnego uzasadnienia. W odniesieniu do sytuacji objętych projektowaną regulacją jest nim wyższy stopień społecznej szkodliwości zamachu związanego z wdarciem się do miejsc, na które rozciąga się mir domowy.
6)	Podniesiono, iż liczne problemy praktyczne będą wynikać z bliskości znamion typu czynu zabronionego określonego w art, 193 Kodeksu karnego (naruszenie miru domowego) i regulacji art. 25 § 2a w szczególności w zakresie rozumienia słowa „wdarcie”, co w dłuższej perspektywie doprowadzi do tego, że wskazany znak słowny będzie różnie rozumiany na gruncie ww. przepisów.		Uwaga niezasadna. Zakaz wykładni homonimicznej.
7)	Podniesiono, iż należałoby zrezygnować z proponowanych rozwiązań, a celem wyeliminowania problemów związanych z niewłaściwym pojmowaniem w orzecznictwie współmierności użytych przez sprawcę środków do niebezpieczeństwa jakie niósł ze sobą zamach należałoby zmienić zmianę treści art. 25 § 2 Kodeksu karnego poprzez wprowadzenie wyrażenia „rażąco niewspółmierny” w miejsce „niewspółmierny”.		Uwaga niezasadna. Tylko szczególne przypadki zamachu determinowane okolicznościami, o których mowa w projekcie, zasługują na uprzywilejowane potraktowanie.

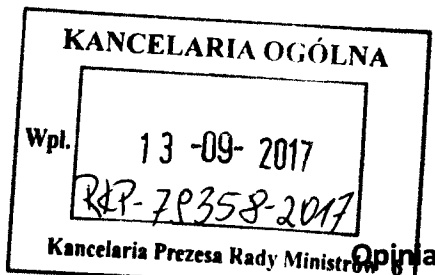
Warszawa, 11 września 2017 r.

Minister
Spraw Zagranicznych

DPUE.920.985.2017 / 6/JS

dot.: RM-10-109-17 z 11.09.2017 r.

KPRM

Pani
Jolanta Rusiniak
Sekretarz Rady Ministrów

**o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny,
wyrażona przez ministra właściwego do spraw członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii
Europejskiej**

Szanowna Pani Minister,

w związku z przedłożonym projektem ustawy pozwalam sobie wyrazić poniższą opinię.

Projekt ustawy nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

Z poważaniem

[Signature]
Zuzanna Winiarska
Spraw Zagranicznych
Renata Szczęch
Podsekretarz Stanu

Do wiadomości:

Pan Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

